

The Effects of Learning Management Skills Accompanied by Group Process with a Practice Package for Ramwong Matrath Songs for Grade 4 Students of Schools in Sok Saeng School under the Ubon Ratchathani Province Primary Educational Service Area Office 5

Pornphirun Chamongsat¹, Rapin Chuchuen² and Jirawat Tangwancharoen³

¹M.Ed., Faculty of Education, Ratchathani University, Thailand

²⁻³Faculty of Education, Ratchathani University, Thailand

¹E-mail: jnjoy2562@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2929-4120>

²E-mail: rapinchuchuen@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2864-7449>

³E-mail: jtcenter1000@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7432-6003>

Received 05/02/2025

Revised 13/02/2025

Accepted 15/03/2025

Abstract

Background and Aims: The learning management of performing arts by using skill exercises can develop academic achievement to achieve the goals of the curriculum under the learning activities that emphasize practical skills, which will be linked to the knowledge that students receive and realize the important value of Thai performing arts. The learning activities of performing arts that emphasize practical skills will result in learners having true knowledge and understanding because they practice by themselves. Therefore, this research has the following objectives: 1) Develop the efficiency of the learning management plan using the group-related learning process together with the standard Ramwong dance skill exercises of Grade 4 primary school students to be efficient according to the criteria of 80/80 2) Compare the academic achievement of Grade 4 primary school students using the group-related learning process together with the standard Ramwong dance skill exercises before and after studying 3) Compare the standard Ramwong dance skills after studying art (dance content) using the group-related learning process 4) Study the satisfaction of the development of practical skills of Grade 4 primary school students towards studying art (dance content) using the group-related learning process together with the standard Ramwong dance skill exercises.

Methodology: The sample group used in the research was 26 fourth-grade students of Ban Thung Phiang School by group random sampling. The research instruments used were 9 lesson plans for art and dance subjects using the 5-step group relationship process, standard Ramwong dance skill practice forms, achievement tests, and satisfaction questionnaires on the development of practical skills.

Results: 1) The efficiency of the learning management plan using the group interaction process learning management with standard Ramwong dance skill exercises for grade 4 students was efficient (E1/E2), equal to 80.12/83.08 according to the set criterion of 80/80. 2) Comparison of

the academic achievement of grade 4 students using the group interaction process learning management with standard circle dance skill exercises after the learning management found that the post-learning was significantly higher than the pre-learning at .05. 3) Comparison of the standard circle dance skills after studying art (performing arts) using the group interaction process learning management process found that the post-learning was significantly higher than the pre-learning at .05. 4) Students' satisfaction with the group interaction process activities, with standard circle dance skill exercises for grade 4 students, was at the most satisfied level.

Conclusion: The academic achievement of the fourth-grade primary school students using the group process learning management with standard Ramwong dance skill exercises after studying was higher than before studying, and they had standard Ramwong dance skills after studying the subject of art (dance) using the group process learning management with standard circle dance skill exercises.

Keywords: Group Relationship Process; Standard Ramwong Dance; Standard Ramwong Dance Skill Training

ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในกลุ่มเครือข่ายโสภณแสงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

พรพิรุฬห์ จานงค์สัตย์¹, ระพิน ชูชื่น² และจิรวัดณ์ ตั้งวันเจริญ³

¹ศษ.ม.(หลักสูตรและการสอน) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี

²⁻³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การจัดการเรียนรู้ทางศิลปะโดยใช้แบบฝึกทักษะนั้นสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรได้ ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการปฏิบัติจริง อันจะเชื่อมโยงไปสู่องค์ความรู้ที่นักเรียนได้รับ และตระหนักถึงคุณค่าอันสำคัญยิ่งของนาฏศิลป์ไทย ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะ ที่เน้นทักษะการปฏิบัติจริงย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อเปรียบเทียบทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน

ระเบียบวิธีการวิจัย: กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 26 คน โรงเรียนบ้านทุ่งเพียง โดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้อาจารย์ศิลปะ สาระนาฏศิลป์แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 5 ชั้น จำนวน 9 แผน แบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติ สถิติที่ใช้

ผลการวิจัย: 1) ประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.12/83.08 ตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน หลังการจัดการเรียนรู้พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ .05 3) เปรียบเทียบทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์)โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ .05 4) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระดับพึงพอใจมากที่สุด

สรุปผล: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะ

คำสำคัญ: กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์; ร่วางมาตรฐาน; แบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ รายวิชานาฏศิลป์ ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียน ดังนี้รู้และเข้าใจนาฏศัพท์หรือศัพท์ทางการละครในการแปลความ และสื่อสารผ่านการแสดง รวมทั้งพัฒนารูปแบบการแสดงสามารถใช้เกณฑ์ง่าย ๆ ในการพิจารณาคุณภาพการแสดง วิเคราะห์เปรียบเทียบงานนาฏศิลป์โดยใช้ความรู้เรื่ององค์ประกอบทางนาฏศิลป์ร่วมจัดการแสดง นำแนวคิดของการแสดงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยกำหนดให้มาตรฐานการเรียนรู้ ที่ ศ 3.1 รู้และสามารถปฏิบัติการแสดงนาฏศิลป์ในเชิงสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ คุณค่าแห่ง นาฏศิลป์ สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านการแสดงนาฏศิลป์ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจน สามารถนำหลักและการปฏิบัตินาฏศิลป์ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในตัวชี้วัด ม.3/2 ใช้นาฏศัพท์ หรือศัพท์ทางการละครที่เหมาะสม บรรยายเปรียบเทียบการแสดง อากัปกิริยาของผู้คนในชีวิตประจำวันและในการแสดงและระบุสาระการเรียนรู้แกนกลางประกอบด้วย ภาษาท่าหรือภาษา ทางนาฏศิลป์และร่วมาตฐาน พุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ผลประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระศิลปะ ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนบ้านทุ่งเพียง ในกลุ่มเครือข่ายโสภณสงฆ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 5 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชานาฏศิลป์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 51.42 และปัญหาการจัดการเรียนการสอนทางการเรียนนาฏศิลป์ ที่ผู้วิจัยได้พบในการจัดการเรียนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านทุ่งเพียง ในกลุ่มเครือข่ายโสภณสงฆ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 5 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชานาฏศิลป์ไม่สูงเท่าที่ควร ซึ่งนักเรียนยังขาดทักษะในการเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ เช่น องค์ประกอบนาฏศิลป์ไทย การแสดงนาฏศิลป์ ไทย และทักษะการปฏิบัติต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหว การฝึกการปฏิบัติร่วมาตฐาน ฯลฯ (งานทะเบียนและวัดผลโรงเรียนบ้านทุ่งเพียง, 2567) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน การจัดการเรียนสอนยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สอนให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาเรียน คือครูต้องเตรียมการสอน ทั้งเนื้อหาและวิธีการต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้าใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและแสดงเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง จัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริม ให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนเป็นอย่างดีนักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน และรู้สึกว่าคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง จนกระทั่งสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่า และคุณภาพ (มาลี จุฑา, 2542)

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้เรียนในการที่จะพัฒนาทักษะการร่วมาตฐาน ทิศนา ขัมมณี (2522) ได้อธิบายไว้ดังนี้ว่ากระบวนการ เรียนรู้โดยการทำงานกลุ่ม หรือกลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีการสอนอย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนด้าน สติปัญญา ทักษะ ทักษะคิด การคิดหาเหตุผลส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ ประชาธิปไตย และนักเรียนจะได้ฝึกหัดการแก้ปัญหาจากการทำกิจกรรมกลุ่ม นอกจากนี้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนได้มีพัฒนาการในด้านทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมที่บกพร่องเป็น ปัญหาสมควรแก้ไข เป็นวิธีการเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าใจความต้องการของตนเอง และของผู้อื่นจาก การสัมผัสด้วยการปฏิบัติจึงเกิดการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติตนในการอยู่ ร่วมกับผู้อื่นด้วย

แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วมาตฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจในการเรียนมากขึ้น เพราะการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ

กลุ่มสัมพันธ์จะช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทันท่วงทีให้เกิดการเรียนรู้จากตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ผึกทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ดังเช่น ทิศนา ขมมณี (2560) ได้อธิบายขั้นตอนของการเรียนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ ดังนี้ 1) ขั้นนำ ครูผู้สอนเป็นการสร้างบรรยากาศและสมาธิของนักเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนการสอน ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ครูอธิบายขั้นตอนการทำกิจกรรม 2) ขั้นกิจกรรม เป็นขั้นที่ครูลงมือสอนโดยให้นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม ๆ นำเสนอความรู้เกี่ยวกับรางวัลมาตรฐานให้กับนักเรียนและสาธิตการรำให้กับนักเรียนได้ดู ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทักษะย่อย 3) ขั้นอภิปรายเมื่อดำเนินการครูให้แต่ละกลุ่มได้ฝึกปฏิบัติการรางวัลมาตรฐานโดยครูผู้สอนให้คำแนะนำชี้แนะและช่วยเหลือผู้เรียน 4) ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ ครูผู้สอนให้นักเรียนออกมาปฏิบัติที่ละกลุ่ม และให้นักเรียนสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับรางวัลมาตรฐาน 5) ขั้นประเมินผล ครูให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเกี่ยวกับการทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้แล้ว จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นและรวดเร็ว ทำให้เมื่อทำการทดสอบผู้เรียนมีคะแนนสอบสูงกว่าก่อนเรียน ในการใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะรางวัลมาตรฐาน สร้างขึ้นเพื่อสร้างและพัฒนาแบบฝึกทักษะรางวัลมาตรฐาน โดยการเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบปกติกับรูปแบบการสอนกลุ่มสัมพันธ์เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นนักเรียนที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติการสอนมาอย่างต่อเนื่อง เป็นการเสริมทักษะทางนาฏศิลป์สามารถนำไปฝึกซ้ำบทเรียน ทบทวนความรู้ด้วยตนเอง ทำให้จำเนื้อหาได้และคงทน มีเจตคติต่อนาฏศิลป์ ทำให้นักเรียนนำไปแก้ปัญหาการเรียน เป็นรายบุคคล และกลุ่มได้เป็นอย่างดี

จากสภาพปัญหาที่กล่าวดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาผลแบบฝึกทักษะรางวัลมาตรฐานโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จึงศึกษาผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระที่ 3 นาฏศิลป์) หน่วย รางวัลมาตรฐาน เพื่อจะได้นำผลที่ได้ใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนนั้นจะส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้สูงขึ้น และนักเรียนมีทักษะการปฏิบัติรางวัลมาตรฐานที่สูงขึ้น และเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และนักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะรางวัลมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะรางวัลมาตรฐาน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อเปรียบเทียบทักษะรางวัลมาตรฐานก่อนเรียนและหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะรางวัลมาตรฐาน

การทบทวนวรรณกรรม

รางวัลมาตรฐาน

รางวัลมาตรฐาน เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่เรียกว่า รำโทน ต่อมาพัฒนาเป็นรำวง และเพื่อให้มีสวยงาม จึงได้มีการประพันธ์เพลง และมีการประดิษฐ์ท่ารำให้เกิดความสวยงามมาตรฐาน กรมศิลปากร (2550) ได้กล่าวว่า รำวง

มาตรฐาน เป็นการแสดงที่มีวิวัฒนาการจากรำโทน เป็นการรำและร้องของชาวบ้าน ซึ่งจะมีผู้รำทั้งชายและหญิงรำกันเป็นคู่ ๆ รอบครกทำข้าวที่วางคว่ำไว้หรือไม่ก็รำกันเป็นวงกลม โดยมีโทนเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ลักษณะการรำและร้องเป็นไปตามถนัด ไม่มีแบบแผนกำหนดไว้ คงเป็นการรำและร้องง่ายๆ มุ่งเน้นที่ความสนุกสนานเป็นสำคัญ เช่น เพลงขอมาลี เพลงตามองตา เพลงใกล้เข้าไปอีกนิด ฯลฯ ด้วยเหตุที่การรำชนิดนี้มีโทนเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ จึงเรียกการแสดงชุดนี้ว่า รำโทน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2487 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการละเล่นรื่นเริงประจำชาติ และเห็นว่าคนไทยนิยมเล่นรำโทนกันอย่างแพร่หลาย ถ้าปรับปรุงการเล่นรำโทนให้เป็นทั้งเพลงร้องลีลาท่ารำ และการแต่งกาย จะทำให้การเล่นรำโทนเป็นที่น่ายินชมมากยิ่งขึ้น จึงได้มอบหมายให้กรมศิลปากรปรับปรุงรำโทนเสียใหม่ให้เป็นมาตรฐาน มีการแต่งเนื้อร้อง ทำนองเพลงและนำท่ารำจากแม่บทมากำหนดเป็นท่ารำเฉพาะในแต่ละเพลงอย่างเป็นแบบแผน

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นกระบวนการกลุ่มที่มุ่งเน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มโดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้มีบทบาทในการทำงานร่วมกัน เพื่อได้มาซึ่งชิ้นงานหรือผลงานที่มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มกำหนดไว้ ทิศนา ขัมมณี (2560) ได้กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ซึ่ง มีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษหลายคำ ได้แก่ Group Process, Group Dynamics , Group Psychology Human Relations wat มีชื่อเรียกในภาษาไทย หลายชื่อ เช่น กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กลุ่มสัมพันธ์ กระบวนการกลุ่ม พลังกลุ่ม พลวัตรกลุ่ม กลศาสตร์ของกลุ่ม เป็นต้น แต่คำที่นิยมใช้มากที่สุดคือ กลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึงกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ พฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานกลุ่มซึ่งจะช่วยให้กลุ่มดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ทั้งผลงานที่ดี และได้ทั้งความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ร่วมงาน ซึ่งจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับพลังผลักดันจากองค์ประกอบและปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของกลุ่มหากผู้นำและสมาชิกกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจ เรื่อง กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ก็ย่อมส่งผลต่อกระบวนการของกลุ่มด้วย

วิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

วิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นกระบวนการกลุ่มที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นกลุ่มโดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้มีบทบาทในการทำงานร่วมกัน เพื่อได้มาซึ่งชิ้นงานหรือผลงานที่มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มกำหนดไว้ วิธีการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีหลักการและลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนกระทำ เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่มย่อย เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะต้องค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนของการวิเคราะห์และอภิปรายเกี่ยวกับกระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้อง และเป็นกิจกรรมที่ประกอบไปด้วยการอภิปราย

แบบฝึกทักษะ

การฝึกทักษะทางภาษาเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะต้องอาศัยการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ซึ่งแบบฝึกทักษะมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ชุดฝึก แบบฝึก เป็นต้น ปราณี จิณฤทธิ์ (2552) ได้กล่าวว่า แบบฝึก หมายถึง งานที่ครูมอบหมายให้นักเรียนทำด้วยตนเองหลังจากได้เรียนบทเรียน เพื่อเป็นการทบทวนและฝึกทักษะในเรื่องที่เรียนผ่านมาแล้ว ประภาพร ถิ่นอ่อง (2553) ได้กล่าวว่า แบบฝึกทักษะ หมายถึง สื่อการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นเพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น โดยที่กิจกรรมที่ได้ปฏิบัติในแบบฝึกนั้นจะครอบคลุมเนื้อหาที่เรียนไปแล้ว ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะมากขึ้น เพราะมีรูปแบบหรือลักษณะที่หลากหลาย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะ กระบวนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ มีขั้นตอนดังนี้

- ขั้นที่ 1 ขั้นนำ
- ขั้นที่ 2 กิจกรรม
- ขั้นที่ 3 ขั้นอภิปราย
- ขั้นที่ 4 ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้
- ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติ

ตัวแปรตาม

-
1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) เรื่อง รำวงมาตรฐาน
 2. ทักษะรำวงมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ
 3. ความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติ

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา โสภแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 5 ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 10 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 87 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านทุ่งเพียงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ภาคเรียนที่ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ร่วมกับแบบฝึกทักษะรำวงมาตรฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ชุด ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 กิจกรรมนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้เนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระที่ 3 นาฏศิลป์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดำเนินจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มสัมพันธ์ ร่วมกับแบบฝึกทักษะรำวงมาตรฐาน จำนวน 9 แผน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 5 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1) ขั้นนำ ขั้นที่ 2) ขั้นกิจกรรม ขั้นที่ 3) ขั้นอภิปราย ขั้นที่ 4) ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ ขั้นที่ 5) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 9 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 12 ชั่วโมง ผลการหาคุณภาพพบว่า มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80.12/83.08

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 กิจกรรมนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดำเนินจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มสัมพันธ์ ร่วมกับแบบฝึกทักษะรำวงมาตรฐาน แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ผลการหาคุณภาพพบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แบบฝึกทักษะรำวงมาตรฐาน จำนวน 2 แบบฝึก คือ แบบฝึกทักษะ 1 ความรู้เกี่ยวกับรำวงมาตรฐานแบบฝึกทักษะ 2 การปฏิบัติทำรำวงมาตรฐาน ผลการหาคุณภาพพบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่สำคัญ .05

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน เป็นประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ โดยใช้เกณฑ์เรียงลำดับคะแนนจาก มากที่สุด จนถึงน้อยที่สุด ผลการหาคุณภาพพบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าระดับความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4.38 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.86

การทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. สร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 9 แผน
2. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 30 ข้อ
3. แบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน จำนวน 2 แบบฝึก คือ แบบฝึกทักษะ 1 ความรู้เกี่ยวกับร่างมาตรฐานแบบฝึกทักษะ 2 การปฏิบัติทำร่างมาตรฐาน
4. สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาทักษะปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์ 80/80 โดยวิเคราะห์หาสูตร E_1/E_2
2. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การทดสอบ (t-test Dependent Sample)
3. วิเคราะห์ผลทักษะร่างมาตรฐานก่อนเรียนและหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้สถิติ (t-test Dependent Sample)
4. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยหาจากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้การหาคุณภาพเครื่องมือ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ได้แก่ ค่าร้อยละ (p) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) 1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
2. สถิติที่ใช้ในหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) การวิเคราะห์ความยากง่ายของแบบทดสอบ การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบรายข้อ (Discrimination) การหาความเชื่อมั่นแบบทดสอบ (KR-20) การวัดความคงที่ของแบบทดสอบ
3. การหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยวิเคราะห์หาสูตร E_1/E_2
4. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ทดลองสมมติฐานความสามารถทักษะความสามารถด้านนาฏศิลป์ โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ได้รับการจัดการเรียนรู้ซึ่งคำนวณโดยใช้การทดสอบที่ชนิดกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent sample)

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในกลุ่มเครือข่ายโสกแสงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 26 คน ได้คะแนนเฉลี่ย จากการประเมินพฤติกรรมระหว่างเรียน และการประเมินผลงาน โดยใช้การเรียนรู้แบบโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.92 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.12 แสดงว่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 80.12 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 26 คน ได้คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.92 จากคะแนนเต็ม 30 คิดเป็นร้อยละ 83.08 แสดงว่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 83.08

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของกระบวนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละของเฉลี่ยคะแนน
ประสิทธิภาพของกระบวนการ(E_1)	100	2,083	80.11	2.17	80.12
ประสิทธิภาพของกระบวนการ(E_2)	30	648	24.92	1.23	83.08
ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ (E_1 / E_2) เท่ากับ 80.12/83.08					

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ(E_1) เท่ากับ 80.12 และประสิทธิภาพ ของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 83.08 ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.12/83.08 แสดงว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (80/80)

2. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การทดสอบ (t-test Dependent Sample) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบทักษะร่างมาตรฐาน ก่อนและหลังเรียน โดยใช้กระบวนการ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐานระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	N	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	30	26	18.31	2.15	26.073*
หลังเรียน	30	26	24.65	4.26	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า แสดงว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยทักษะร่างมาตรฐานหลังเรียน วิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) หลังเรียน ที่เรียนด้วยทักษะร่างมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3. ผลการศึกษาวิเคราะห์ผลทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้สถิติ (t-test Dependent Sample) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) หลังเรียน ที่เรียนด้วยทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	N	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	30	26	17.73	1.14	32.127*
หลังเรียน	30	26	24.57	2.25	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) หลังเรียน ที่เรียนด้วยทักษะร่วางมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 13 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยหาจากค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ข้อ	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1	การเรียนรู้เรื่อง จัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ร่วมกับชุดแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ อย่างสนุกสนาน	4.50	0.75	มาก
2	นักเรียนชอบการเรียนรู้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มากขึ้น	4.54	0.80	มากที่สุด
3	นักเรียนสนุกสนาน เมื่อได้ทำงานเป็นกลุ่ม	4.46	0.08	มาก
4	นักเรียนมีความกล้าแสดงเพิ่มมากขึ้น	4.77	0.42	มากที่สุด
5	นักเรียนมีความตื่นเต้น น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น	4.69	0.61	มากที่สุด
6	นักเรียนมีความรอบคอบในการทำงานกลุ่มมากขึ้น	4.50	0.80	มาก
7	นักเรียนอยากเรียนวิชา นาฏศิลป์มากขึ้น	4.27	0.98	มาก
8	นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติทำร่วางมาตรฐานได้	4.35	0.83	มาก
9	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ทำให้เกิด ความรักความสามัคคีและมีน้ำใจต่อกัน	4.31	0.91	มาก
10	หลังจากที่นักเรียน เรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับชุดแบบฝึกทักษะร่วางมาตรฐาน นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในระดับใด	4.46	0.80	มาก
	รวม	4.38	0.86	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน เท่ากับ 0.86 โดยลำดับที่ 1 นักเรียนมีความกล้าแสดงเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.77 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.42 อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ลำดับ ที่ 2 นักเรียนมีความตื่นเต้น น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.69 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

ที่สุด และลำดับที่ 3 นักเรียนชอบการเรียนรู้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.54 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.80 อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด

อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง เรื่อง ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.12/83.08 ตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ สามารถอธิบายได้ว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 26 คน สามารถทำคะแนนในกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ 9 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.69 และสามารถทำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 83.08 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยกำหนดไว้ อาจเป็นผลมาจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ได้มีการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้ทำการวิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระศิลปะ (สาระที่ 3 นาฏศิลป์) เพื่อให้ทราบสาระการเรียนรู้ มาตรฐานและตัวชี้วัด กำหนดเป้าหมายการสอนและวัตถุประสงค์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง มีผลมาจากจัดการเรียนกลุ่มสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่จัดให้ผู้เรียนได้ร่วมกันเรียนรู้ อีกทั้งได้ปฏิบัติและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นไปตามทฤษฎีกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ดังทฤษฎีของ คาร์ทไรท์ และแซนเดอร์, ชอว์ และฟอสท์ (Cartwright and Zander 1968; Shaw, 1981 and Foresyth 1990, อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี (2560) คือ ทฤษฎีสถาน (Field Theory) ของ เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) ซึ่งกล่าวถึงโครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน และในการรวมกลุ่มแต่ละครั้ง สมาชิกในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปของการกระทำ (Act) ความรู้สึก (Feel) และความคิด (Think) ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวมีผลต่อโครงสร้างของกลุ่ม ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากันและพยายามช่วยกันทำงานซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับตัวจะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Cohesion) และทำให้เกิดพลังหรือแรงผลักดันที่ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถด้านทักษะปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ภานุสี (2543) ที่กล่าวว่า การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นกิจกรรม 3) ขั้นอภิปราย 4) ขั้นสรุปและ 5) ขั้นประยุกต์ใช้ และใช้กิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ประเภทกิจกรรมกลุ่มย่อย จะทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน สามารถสรุปข้อเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง กล่าวแสดงออก มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ในด้านการทำงานเป็นทีมนักเรียนสามารถทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการร่วมกันปรึกษาหารือ วางแผนในการทำงานก่อนลงมือทำ มีการแบ่งงานกันทำให้นักเรียนทุกคนมี บทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน หลังการจัดการเรียนรู้ พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยกำหนดไว้ มีผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถอธิบายได้ว่า การจัดการเรียนรู้ เรื่อง กระบวนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียน โดยมีแบบฝึกทักษะ โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นนำ ครูผู้สอนเป็นการสร้างบรรยากาศและสมาธิของนักเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนการสอน ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ครูอธิบายขั้นตอนการทำกิจกรรม 2) ขั้นกิจกรรม เป็นขั้นที่ครูลงมือสอน

โดยให้นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม ๆ นำเสนอความรู้เกี่ยวกับร่างมาตรฐานให้กับนักเรียนและสาธิตการรำให้กับนักเรียนได้ดู ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทักษะย่อย 3) ขั้นตอนิปราย เมื่อดำเนินการครูให้แต่ละกลุ่มได้ฝึกปฏิบัติการร่างมาตรฐานโดยครูผู้สอนให้คำแนะนำชี้แนะและช่วยเหลือผู้เรียน 4) ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ ครูผู้สอนให้นักเรียนออกมาปฏิบัติที่ละกลุ่ม และให้นักเรียนสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับร่างมาตรฐาน 5) ขั้นประเมินผล ครูให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเกี่ยวกับการทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้แล้ว จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นและรวดเร็ว ทำให้เมื่อทำการทดสอบผู้เรียนมีคะแนนสอบสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้อง पालีสสร์ ภูสากุล (2560) เรื่อง ผลการเรียนรู้วิชาดนตรี – นาฏศิลป์ เรื่อง การใช้ท่าทางนาฏศิลป์ในการร่างมาตรฐาน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่ทำแบบทดสอบย่อยและระหว่างเรียน ทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้ที่มีค่าเท่ากับ 82.81 และร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน มีค่าเท่ากับ 82.06 พบว่าคะแนนทดสอบหลังเรียนของนักเรียน กลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. เปรียบเทียบทักษะร่างมาตรฐานหลังเรียนวิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยกำหนดไว้ โดยใช้กระบวนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐานรวมก่อนเรียน เท่ากับ 476 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 18.21 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.15 คิดเป็นร้อยละ 61.03 และคะแนนรวมหลังเรียนเท่ากับ 641 ค่าเฉลี่ยคะแนน เท่ากับ 24.65 และมี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.26 คิดเป็นร้อยละ 82.18 คะแนนโดยพบว่าหลังเรียนมีผลการเปรียบเทียบทักษะร่างมาตรฐาน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตาม วัตถุประสงค์การวิจัยและแสดงให้เห็นว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากแผนการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ที่เปิดโอกาส ให้นักเรียนทำงานกันแบบร่วมมือ มีปฏิสัมพันธ์ มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมไปสู่องค์ความรู้ใหม่ และเป็น การเพิ่มความเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ ก่อน เป็นการเพิ่มทักษะการฟังและการอ่าน ฝึกความรับผิดชอบใน ตัวผู้เรียนแต่ละคน เปิดโอกาสการเรียนรู้แบบร่วมมือ ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการ คิดวิเคราะห์การคิดสังเคราะห์การคิดอย่างสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และ การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม การแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยหาจากค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าระดับความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4.38 และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน เท่ากับ 0.86 โดยผู้วิจัยได้ลำดับความพึงพอใจของนักเรียนไว้ 3 ลำดับ ดังนี้

ลำดับที่ 1 นักเรียนนักเรียนมีความกล้าแสดงเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.77 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.42 อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ทั้งนี้จะเป็นผลมาจากการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้วิจัยได้ออกแบบ โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะร่างมาตรฐาน การเรียนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกันมีวิธีการขั้นตอนพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ต่างๆเกิดขึ้นระหว่างทำงานเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธศาสตร์ นันทราช (2525) ได้วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว

แสดงตัวที่เรียนโดยมีวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนโดยมีวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กลุ่มที่มีบุคลิกแสดงตัวตนมีผลสำเร็จผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว

ลำดับที่ 2 นักเรียนมีความตื่นเต้น น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.69 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถทักษะปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดที่ ทิศนา ขัมมณี (2560) ที่ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะปฏิบัติว่าทักษะส่วนใหญ่จะประกอบด้วยทักษะย่อย ๆ จำนวนมากทำการฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำทักษะย่อย ๆ เหล่านั้นได้ก่อนและค่อยเชื่อมโยงกันเป็นทักษะใหญ่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จได้ดีและเร็วขึ้น ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้กับรูปแบบการเรียนการสอนครั้งนี้

ลำดับที่ 3 นักเรียนชอบการเรียนรู้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.54 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.80 อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด อาจมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองผ่านการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นผลดีต่อนักเรียนในการปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสนุกสนานกล้าคิดกล้าปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และด้านการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของ หัสตินทร์ โคทวี (2542) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนภาษาไทยโดยใช้กิจกรรมที่ เน้นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แผนการพัฒนาจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะราย มาตรฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่อง รำ วงมาตรฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนที่มีโครงสร้างและขอบข่ายของเนื้อหาและบริบทที่อยู่ ใกล้เคียงได้

1.2 การจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้พื้นฐานนาฏศิลป์จะต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยครูเป็นผู้สร้างสถานการณ์กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้และปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบ ฝึกทักษะรายวงมาตรฐาน ร่วมกับการสอนในรูปแบบอื่นๆ เช่น การสอนโดยใช้สื่อมัลติมีเดีย ฯลฯ

2.2 ควรมีการเปรียบเทียบการเรียนรู้รูปแบบแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ร่วมกับแบบฝึกทักษะราย มาตรฐาน โดยประยุกต์ใช้ฝึกไปทดลองจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น เพื่อเสริมทักษะให้เกิดแก่ผู้เรียน เพื่อจะ ได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร.(2560).*พระราชแห่งภูมิพลแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่1). กรมศิลปากร.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ นาฏศิลป์ ในกลุ่มสาระการ เรียนรู้ศิลปะ* (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.

ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

ทิศนา ขัมมณี. (2522). *กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: บุรพาศิลป์การพิมพ์.

- ทิตนา แคมมณี. (2560). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บังอร ภาณุสี. (2543). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ประภาพร ถิ่นอ่อง. (2553). การพัฒนาแบบฝึกทักษะวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การแยกตัวประกอบของพหุนามดีกรีสอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ปราณี จินฤทธิ์. (2552). ผลการใช้แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์และเจตคติทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเคหะประชาสามัคคี จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปาลภัสสร ภู่อาก. (2560). ผลการเรียนรู้วิชาดนตรี-นาฏศิลป์ เรื่องการใช้ท่าทางนาฏศิลป์ในการร่ววงมาตรฐาน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่5. รายงานผลการวิจัย: โรงเรียนเทศบาลแหลมฉบัง 1.
- มาลี จุฑา. (2542). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : อักษรพัฒนา .
- ยุทธศาสตร์ นันทราช. (2525). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่มีบุคลิกเก็บตัว แสดงตัว เรียนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- หัสตินทร์ โคทวิ. (2542). การใช้กิจกรรมที่เน้นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- Cartwright, D., & Zander, A. (1968). *Group dynamics* (3rd ed.). Harper Row.
- Forsyth, D. R. (1990). *Group dynamics* (2nd ed.). Thomson Brooks/Cole Publishing Co.
- Shaw, M. E. (1981). *Group Dynamics: The Psychology of Small Group Behavior*. New York: McGraw-Hill.